

JEDAN STARI HRVATSKI GOSPODARSTVENI PISAC (N. V. GUČETIĆ)

BORIS JURIC

Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC:338(497.5)(091):929 Gučetić, N. V.

Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno :1994-08-29
Received

Kada se ocjenjuju dometi starih hrvatskih gospodarstvenih pisaca XV.-XVII. stoljeća, u središte pažnje valja postaviti tri dubrovačka pisca: Benu Kotruljevića (15. st.), N. V. Gučetića (2. pol. 16. i poč. 17. st.) i Stjepana Gradića (17. st.), koji označavaju kontinuitet gospodarsko-teoretskih ideja kod Hrvata u navedenim stoljećima. Međutim, i iz drugih hrvatskih krajeva javljaju se u to vrijeme pisci koji su također dali zapažene doprinose ekonomskoj misli. To su prije svega: Matija Vlačić (16. st.), Juraj Križanić (17. st.) te Šimun Grisogono (16.-17. st.). Svi ti pisci djeluju u razdoblju kada u europskim gospodarsko-teoretskim okvirima prevladava merkantilistička doktrina, pa je potrebno naglasiti da hrvatski pisci merkantilističke orijentacije nisu marginalnog značenja u odnosu na taj tada vladajući gospodarsko-teoretski smjer, nego da su obogatili riznicu merkantilističkih analiza i sinteza. Pogotovo takva pozitivna ocjena vrijedi za Kotruljevića, Gučetića i Križanića. S obzirom na to da je autor ovog članka ranije višekratno pisao o Kotruljeviću, Grisogonu itd., na ovom mjestu središnja pažnja bit će poklonjena Gučetiću. Vrijedilo bi prikazati, odnosno ocijeniti gospodarske stavove i ostalih navedenih hrvatskih merkantilista, kao što su Gradić, Vlačić i Križanić, ali za to ovdje nema potrebe, jer su to već uradili Stjepan Kراسić (kada je riječ o Gradiću), Mijo Mirković (kada je riječ o Vlačiću) te skupina autora u zborniku radova *Život i djelo Jurja Križanića* (kada je riječ o Križaniću). Tako se ovaj članak sastoji od tri poglavlja: A) Opći pogled, B) N. V. Gučetić i C) Završna razmatranja.

A. Opći pogled

Lista hrvatskih merkantilista čiji su se gospodarski stavovi cijenili u Europi obuhvaća Benu Kotruljevića, Nikolu Vitova Gučetića, Stjepana Gradića, Matiju Vlačića, Jurja Križanića i Šimuna Grisogona.

a) Beno Kotruljević, iz Dubrovnika, sredinom je 15. stoljeća, živeći tada u Napuljskoj Kraljevini, završio svoje životno djelo *O trgovini i o savršenom trgovcu*. Prvi put je to djelo bilo tiskano tek 1573. god. u Veneciji. Slijedila su nova talijanska izdanja; također i francusko. Kotruljevićevo djelo napisano je na talijanskom jeziku. God. 1985. u pripremi i obradi Rikarda Radičevića i Žarka Muljačića, a u izdanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, objavljen je hrvatski prijevod Kotruljevićeve djela s pratećim raspravama i prilogima, kako o samoj ličnosti B. Kotruljevića, tako i o sadržaju i vrijednosti njegova spomenutog spisa. U međuvremenu je bilo objavljeno i reprint-izdanje (Benedetto Cotrugli, *Della mercatura et del mercante perfetto*, Zagreb 1975., predgovor Anđelko Runjić). Konačno, 1989. god. izdano je odgovarajuće dvojezično izdanje: originalni tekst te prijevod Žarka Muljačića. I u toj knjizi pogovor pod naslovom "O Benu Kotruljeviću i njegovu djelu" napisao je Anđelko Runjić.

Kotruljević je značajan u povijesti ekonomske misli iz više razloga. On je prvi merkantilistički pisac uopće, prvi pisac koji je znanstveno obradio ekonomiku trgovine, prvi pisac koji je opisao bit dvojnog knjigovodstva. Povrh toga, u svom spisu *O trgovini i o savršenom trgovcu* piše o brojnim sociologijskim pitanjima.¹

b) O N. V. Gučetiću vidjeti odgovarajuće poglavlje u nastavku ovog članka.²

¹ Beno KOTRULJEVIĆ, *O trgovini i o savršenu trgovcu*. Pripremili i obradili Rikard Radičević i Žarko Muljačić, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti Zagreb, 1985; ISTI, *O trgovini i o savršenu trgovcu*. Pogovor Anđelko Runjić, DTS - Dubrovački trgovačko-turistički sistem Dubrovnik, 1989. Usp. i: Žarko MULJAČIĆ, "Beno Kotruljević", *Dubrovački horizonti*, god. 2, Zagreb, 1970, br. 3. Veliki dio literature u svezi s Kotruljevićem naveden je u popisu literature na kraju članka Borisa JURICA, "Merkantilizam i južnoslavenski merkantilisti", *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 28(15), Zadar 1989. Pored tamo citirane literature u međuvremenu su i dalje objavljivani prilozi o Kotruljeviću, i to: Nedjeljko KUJUNDŽIĆ i Jasna OREŠKOVIĆ-OSTOJIĆ, "Beno Kotruljić (1400-1468) - founder of business communications", *Business Communications and Mass Media*, Zagreb, Alinea, 1992; Nedjeljko KUJUNDŽIĆ i Jasna OREŠKOVIĆ-OSTOJIĆ, "Beno Kotruljić (1400-1468) - utemeljitelj poslovnog komuniciranja", *Poslovno komuniciranje i poslovni mediji*. Zbornik radova, Zagreb, Alinea, 1992. T[ihomil] M[AŠTROVIĆ], "Kotruljić Redivivus", *Most / The Bridge*, 1-2, Zagreb, 1990; Mirjana MATIJEVIĆ-SOKOL, "Rikard Radičević - Žarko Muljačić, Beno Kotruljević, *O trgovini i o savršenu trgovcu*", *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, vol. 13, Zagreb 1986; Anđelko RUNJIĆ, "On Beno Kotruljević and his Work", *Most / The Bridge*, 1-2, Zagreb, 1990; Vladimir STIPETIĆ, *Studije iz povijesti naše ekonomske misli*, Zagreb, "Zagreb", 1989, str. 9-15; Danica ŠKARA, "A fifteenth century manuscript by Benko Kotruljević and its contribution to croatian paremiology", *Proverbium*, 9, 1992; ISTA, "Poslovična misao u radu B. Kotruljevića", *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 30(20), 1990/1991, Zadar 1992.

² Temeljna literatura u svezi s Gučetićem kao ekonomskim teoretičarem, pored teksta njegovih odgovarajućih djela, jest: Ambroz BAČIĆ, "Nikola Gučetić (Gozze) (1610-1910)", *Smotra dalmatinska / La Rassegna Dalmata*, Zadar, br. 47. od 11. lipnja 1910, br. 48. od 15. lipnja 1910, br. 49. od 18. lipnja 1910. i br. 50. od 22. lipnja 1910. (Te brojeve *Smotre dalmatinske* posjeduje npr. Biblioteka Povijesnog arhiva u Zadru.); Ildebrando TACCONI,

c) Stjepan Gradić, filozof, pjesnik i diplomat može se okrstiti kao merkantilist - savjetodavac koji u Dubrovnik (posebno nakon velikog potresa 1667. god.) šalje praktične savjete o vođenju gospodarske politike. Njegov stric Pietro Benassa, inače dubrovački uglednik i tajnik Urbana VIII., pozvao ga je u Rim. Tamo je Gradić završio studij teologije, dok je u Padovi završio studij prava. Primivši svećeničko zvanje vratio se u domovinu, ali samo za kratko vrijeme. Još mlad odlazi u Rim da bi naslijedio strica u službi kod Svete Stolice. (Radi kao bibliotekar Vatikanske biblioteke.) Tu je službovao sve do svoje smrti (pokazavši se kao vješt diplomat i vjeran sin svoje domovine (Dubrovnika). Posebno njegova odanost Dubrovniku dolazi do izražaja poslije velikog potresa, kada svom rodnom gradu čini mnoge usluge, pa je s punim pravom nazvan "obnoviteljem Dubrovnika".

Nakon velikog potresa Gradić šalje u Dubrovnik čitav niz praktičnih i korisnih uputa o tome što bi u tim prilikama trebalo poduzeti. Razumljivo je da su ti prijedlozi doživljavali različitu sudbinu - od prihvaćanja u potpunosti jednih do potpunog zanemarivanja drugih prijedloga. Zanimljiv je pored ostalog prijedlog Gradićev da se unaprijedi promet putnika. "U smislu svojih prijedloga za unapređivanje gospodarstva Dubrovačke Republike Gradić je dao ... čitav niz ... korisnih savjeta, od kojih je svakako najzanimljiviji onaj o uvođenju jedne vrste ondašnjeg turizma. Svjestan da zbog nedostatka smještaja, zdrave hrane i nemogućnosti zabave stranci nerado zalaze u Dubrovnik ili se vrlo malo tu zadrže, Gradić je 16. siječnja 1675. predložio Senatu da izradi dobre podzemne podrumne za uskladištavanje i čuvanje kruha i vina na duže vrijeme, posebno za vrijeme ljeta, kada postoji velika potražnja za tim artiklima, kao što se to radi u ostalom civiliziranom svijetu. On naročito naglašava važnost gostoljubivosti i uslužnosti prema stranim gostima te za to navodi primjer drugih gradova u svijetu, koji zbog stranaca drže posebne pjevače i komedijaše ..."³

Da je Gradić zaista bio svestrana ličnost, svjedoči npr. i to da je napisao raspravu "O upravljanju brodom pomoću kormila" koja - prema Mithadu Kozličiću - predstavlja doprinos znanosti o brodarstvu.⁴

"Economia e politica nel pensiero e nell'opera di N. V. Gozze - patrizio raguseo", *Rivista dalmatica*, (Posebni otisak) Zadar 1931; Lazar PEJIĆ, *Jugoslavenski merkantilisti*, Beograd, Savremena administracija, 1988, str. 76-92; Vladimir STIPETIĆ, *Studije iz povijesti naše ekonomske misli*, str. 10-13; Mihajlo VUJIĆ, *Ekonomsko-politički pogledi Dubrovčanina Nikole Vida Gučetića*, Srijemski Karlovci, Vlastita naklada, 1900.

³ Stjepan KRASIĆ, *Stjepan Gradić (1613-1683). Život i djelo*, JAZU Zagreb, 1987, str. 160. Zanimljivo je spomenuti veze Gradića i Zadra. Nekoliko je puta navraćao u Zadar. "Jedna od njegovih crkvenih nadarbina bila je i opatija Sv. Kuzme i Damjana na otoku Pašmanu, u mjestu Tkonu ili Rogovu, koja mu je donosila prilične prihode" - piše Stjepan KRASIĆ u članku "Stjepan Gradić i Zadar (1613-1683)", *Zadarska revija*, br. 5-6, 1984, i nastavlja: "Glavni Gradićev suradnik i sugovornik u Zadru bio je arhiđakon Valerije Ponte ..." Kako su obojica (i Gradić i Ponte) surađivali s Ivanom Lučićem, nastao je tako "najznamenitiji 'prijateljski trokut' hrvatskih učenjaka XVII. stoljeća..." (Valerije Ponte - Zadar, Ivan Lučić - Trogir i Stjepan Gradić - Dubrovnik). (Vidjeti S. KRASIĆ, "Stjepan Gradić i Zadar", str. 540-548.)

⁴ Mithad KOZLIČIĆ, "Brodovlje Dubrovačke Republike, II. dio", *Mogućnosti*, 40, br. 5-7, 1993, str. 60.

d) Matija Vlačić bio je - kako je poznato - prvenstveno crkveni teoretičar i povjesničar, jedna od vodećih ličnosti u tadašnjim protestantskim krugovima. Što se tiče njegovih gospodarstvenih stavova, on pored ostalog naglašava da se dobra država sastoji u gospodarskom blagostanju ne samo vladara, nego i podanika. Zagovara stimulativnu poreznu politiku, kako bi gospodarstvenici imali više motiva za širenje svojih djelatnosti.

Vlačić se dotakao mnogih gospodarskih pojava. To su npr.: rad, poziv - zanimanje, kamata, lihva, novčana renta. Vlačić ne pledira samo na razvoj trgovine, već njegovu veliku pozornost privlači također i obrt. Od Vlačićevih doprinosa valja istaći njegovo bavljenje metodologijom znanstvenoistraživačkog rada, te analizu ekonomsko-geografskih elemenata i faktora. (Ovo potonje pored ostalog naglašava Vlačićev biograf Mijo Mirković.)

Prema Vlačiću prva osnova i snaga dobre i hvale vrijedne državne uprave sastoji se naročito iz dva dijela, tj. da obje strane - vladalac i podanici - uživaju blagostanje i ono što im pripada. S jedne strane vladari moraju biti poštovani, mora im se ukazivati pažnja i poslušnost od strane podanika. Pored toga, običan čovjek također mora imati zaštitu i mogućnost mirnog života. Sila je - smatra dalje Vlačić - data vladarima od Boga, ali ne da njome plaše pravedne i poštene ljude, nego da kažnjavaju one koji zlo rade. Dakle, Vlačić ukazuje na potrebu i opravdanost suverene apsolutne monarhije, odnosno postavlja osnovu za buduću apsolutnu monarhiju i nacionalnu državu u Njemačkoj. U svezi s time navodi da je njemački car osvojio Rimsko Carstvo, a da ga nije dobio od pape.

Spomenimo još da je Vlačić jedan od preteča teorije lokacije.⁵

e) Juraj Križanić je također pisac koji se bavio problematikom iz raznih disciplina. U pogledu njegovih gospodarstvenih stavova stoji tvrdnja da je on značajni merkantilistički pisac, te da je - bar donekle i bar u nekim aspektima - anticipirao postavke klasične škole ekonomske misli. Križanić je uz ostalo dao veoma zanimljiv program za razvoj trgovine u Rusiji 17. stoljeća, zasnovan na načelima merkantilizma. On u zaostaljoj feudalnoj Rusiji predlaže reforme potrebite za razvoj robnonovčane privrede. Pred očima su mu primjeri iz drugih zemalja, u kojima je trgovina omogućila razvoj čitava gospodarstva u cjelini (Engleska, Nizozemska, Francuska). Prema Vladimiru Stipetiću Križanić je bio "merkantilista koji je uvažavao poljoprivredu".⁶

Inače, ekonomski pogledi Križanićevi mogli bi se razvrstati u nekoliko područja. Proučava međuodnos ekonomske politike i nacionalnih potreba; politiku poticanja izvoza i ograničavanja uvoza; utvrđuje stavove u trgovini prema strancima; promatra rezerve skupocjenih metala, odnosno zagovara aktivnu trgovinsku bilancu; preporuča razvoj proizvodnih djelatnosti.

V. Stipetić o Križaniću kao ekonomskom teoretičaru navodi: "Zaključujući ovaj dio našeg razmatranja dužni smo istaći da je Juraj Križanić istakao značenje što ga viškovi poljoprivrednih proizvoda imaju za ubrzanje privrednog razvoja nedovoljno razvijenih zemalja. Sagledavajući krupno i značajno mjesto i ulogu

⁵ Mijo MIRKOVIĆ, *Matija Vlačić Ilirik*, Zagreb, JAZU, 1960; ISTI, *Matija Vlačić*, Beograd, Nolit, 1957; ISTI, "Geografski elementi u djelima Matije Vlačića", u: Mijo MIRKOVIĆ, *Izabrani ekonomski radovi*, III, Zagreb, Informator, 1979.

⁶ Vladimir STIPETIĆ, *Studije iz povijesti naše ekonomske misli*, str. 17.

poljoprivrede pri tom razvoju, on je daleko uznapredovao u odnosu na uobičajene merkantilističke i kameralističke poglede na poljoprivredu. Pri tome je uspješno spajao agrarno političke mjere s ekonomikom poljoprivrednog gospodarstva ...-Istraživši genezu njegovih pogleda dužni smo," - nastavlja dalje V. Stipetić - "međutim, istaći da on nije imao nasljednika. Njegovi pogledi ostali su bez utjecaja na suvremenike, jer nisu bili ni štampani niti objavljivani pa njegovi agrarno-politički pogledi predstavljaju više dokaz lucidnosti jednog izvanrednog erudite, svjetskog putnika i dubokog mislioca nego što su imali utjecaja na njegove suvremenike..."⁷

f) U red hrvatskih merkantilista ulazi i Zadrani Šimun Grisogono, čije je djelo *Obogaćeni trgovac* objavljeno u Veneciji 1609. i 1664. godine.⁸

Opća ocjena i likovi navedenih starih hrvatskih gospodarstvenih pisaca mogla bi biti sljedeća:

a) Kotruljević je klasični merkantilist koji je napisao prvu knjigu o kategorijama koje su u središtu pažnje merkantilističke doktrine i prakse (trgovina - trgovac).

b) Gučetić je merkantilist koji je anticipirao dio učenja klasične škole ekonomske misli.⁹

c) Gradić je merkantilist - savjetodavac (tj. kreator dijela gospodarske politike Dubrovnika u razdoblju poslije velikog potresa).

d) Vlačić je merkantilist - kameralist i ekonomski geograf.

e) Križanić je merkantilist koji je uvažavao poljoprivredu.

f) Grisogono je pisac koji je napisao zapaženi udžbenik trgovačkog knjigovodstva.¹⁰

B. N. V. Gučetić

Razlike između dvojice sugrađana su evidentne: Kotruljević¹¹ je gospodarstvenik i jedan od najranijih europskih merkantilističkih pisaca. Gučetić je

⁷ Vladimir STIPETIĆ, *Studije iz povijesti naše ekonomske misli*, str. 82-83. Poblje o Križaniću vidjeti: *Život i djelo Jurja Križanića. Zbornik radova*, Fakultet političkih nauka Zagreb, 1974. Kratak osvrt na Vlačića i Križanića kao ekonomskih teoretičara može se naći i u članku Borisa JURICA, "Merkantilistička doktrina u djelima južnoslavenskih pisaca", *Zbornik Pravnog fakulteta u Mostaru*, 2-3, Mostar 1981, str. 496-499 (o Vlačiću) i 500-503 (o Križaniću).

⁸ Boris JURIC, "Šimun Grisogono i njegov *Obogaćeni trgovac*", *Prilozi za povijest ekonomske misli na tlu Jugoslavije od 15-20. stoljeća*, Zagreb, Informator, 1984, str. 33-42.

⁹ Dragutin ALFIER, "Ekonomske misli starog Dubrovnika", *Prilozi za povijest ekonomske misli na tlu Jugoslavije*, str. 2, obrađuje samo Kotruljevića i Gučetića. Glede Gradića drži da on nije "značajan" ekonomski mislilac. Također, D. Alfier smatra kako "nema nikakvog vremenskog i idejnog kontinuiteta u razvoju ekonomskih nauka u Dubrovačkoj Republici..."

¹⁰ Sukladno općoj podjeli merkantilizma, i hrvatski se pripadnici ovog smjera mogu dijeliti na one koji pripadaju "ranom", odnosno "razvijenom" merkantilizmu. Rani su merkantilisti Kotruljević, Gučetić i Vlačić, dok Križanić ulazi u "razvijeni" merkantilizam. S obzirom na svoje specifične profile Gradić i Grisogono izmiču ovoj dvodobi.

¹¹ Usp.: Ž. MULJAČIĆ, "Beno Kotruljević", *Dubrovački horizonti*, god. 2, Zagreb, 1970, br. 3, str. 32-33; Mirjana MATIJEVIĆ-SOKOL, "Rikard Radičević - Žarko Muljačić, Beno Kotruljević, O trgovini i o savršenu trgovcu", *Acta historico-oecconomica Iugoslaviae*, vol. 13, Zagreb 1986, str. 243-246; T. M., "Kotruljević Redivivus", *Most / The Bridge*, 1-2, 1990, str.

prvenstveno filozof, ali su mu i gospodarska razmatranja veoma bliska i vrlo uspješna, premda ne sistematizirana u jednom velikom djelu (kao što je to slučaj s Kotruljevićem); Gučetićeви su naime gospodarski pogledi rasijani u njegovu glavnom filozofsko-političkom spisu *O državi*.

Nikola Vitov Gučetić (1549.-1610.) je dakle dubrovački pisac, prvenstveno filozof. U Dubrovačkoj Republici je vršio odgovorne dužnosti (čak je sedam puta bio biran za kneza). Posjedovao je široku kulturu.¹² Bavio se, pored filozofije, pravnopolitičkim i pedagoškomoralnim pitanjima te retorikom. Glavno mu je djelo *O državi*. Potpuni naslov tog djela glasi: *Dello stato delle repubbliche secondo la mente di Aristotele, con esempi moderni, giornate otto, Venezia 1591*. U tom se djelu pored ostalog raspravlja o socijalnim teorijama Aristotela i Tome Akvinskog. "Simpatije su autora na izvjesnom obliku demokracije ... u kojemu bi siromašni korigirali i nadzirali samovlašće bogatih."¹³

O društveno-ekonomskim pogledima Gučetićevim piše D. Sabolović ovako: "Pisac (Gučetić) se suprostavljao stavovima da je novac isto što i bogatstvo. Po njemu je rad izvor bogatstva, a novac samo znak tog bogatstva i moći... Postavlja načela ekvivalentne razmjene, načela zakona ponude i potražnje, a individualnoj

290; Anđelko RUNJIĆ, "On Beno Kotruljević and his Work", *Most / The Bridge*, 1-2, 1990, str. 291-298; N. KUJUNDŽIĆ i J. OREŠKOVIĆ-OSTOJIĆ, "Benko Kotruljić (1400-1468) - utemeljitelj poslovnog komuniciranja", *Poslovno komuniciranje i poslovni mediji*. Zbornik radova, Zagreb, Alinea, 1992, str. 9-12.

¹² U povijesnoj se literaturi višekratno podsjeća da je N. V. Gučetić čitavo svoje obrazovanje stekao upravo u samom Dubrovniku. Vidjeti npr.: a) Boris KALIN, *Povijest filozofije*, Zagreb, Školska knjiga, 1973, str. 86-87, gdje se navodi: "Nikola Gučetić (1549-1610) piše djela iz svih područja filozofije, u duhu renesansnog platonizma i humanizma. Premda nikada nije napustio rodni Dubrovnik, poznat je i priznat u čitavom tada kulturnom svijetu". b) Cvito FISKOVIĆ, "Naše urbanističko naslijeđe na Jadranu", *Zbornik Društva inženjera i tehničara Split*, 1958, str. 51, gdje se navodi: "On (N. V. Gučetić) nije vidio zidove Padove, Bolonje ni ostalih glasovitih učilišta, izvan svoga zavičaja." c) Vladimir STIPETIĆ, "Ekonomisti starog Dubrovnika", obj. na I. programu Radio-Zagreba, u emisiji *Radio-sveučilište*, 17. svibnja 1974. d) Danko GRLIĆ, *Leksikon filozofa*, Zagreb, Naprijed, 1968, str. 213, gdje se navodi: "Gučetić, Nikola, Vidov, filozof i humanist (Dubrovnik 1549-1610). Vršeci razne upravne i druge dužnosti u Dubrovačkoj Republici (sedam je puta biran za kneza) i ne prekoračujući nikad njezine granice (premda je bio dobro poznat u Italiji), Gučetić je i istaknuti pisac humanističkog kruga u svom rodnom gradu..."

Evo još nekih primjera o nesuglasnosti mišljenja o tome, da li je Gučetić studirao na Apeninskom poluotoku ili nije?

a) A. BAČIĆ u članku "Nikola Gučetić (Gozze) (1610-1910)", *Smotra dalmatinska / La Rassegna Dalmata, Zadar*, br. 47, od 11. lipnja 1910, str. 1-2, piše: "... Čini se, da se može zaključiti, da je Nikola svoje nauke svršio u Italiji, te s toga da nije ispravno opće mnijenje, da Nikola nije nikada prekoračio granice svoje domovine."

b) "Gučetić, Nikola Vitov": "Studirao u Padovi i drugim talijanskim gradovima", *Opća enciklopedija Leksikografskog zavoda*, sv. 3, Zagreb 1977, str. 299.

c) Ja sam u jednom svom članku (Boris JURIĆ, "Benko Kotruljić", *Zadarska revija*, br. 2, 1973, str. 169) također naveo: "N. V. Gučetić: Završio je studij u Italiji ..."

d) Za razliku od prednjih navoda u natuknici "Gozze, Nicolò Vito de", *Enciclopedia Italiana*, Istituto della Enc. It. fondata da Giovanni Treccani, sv. 17, Milano 1933, str. 606-607, stoji: "A Ragusa fece tutti gli studi, e non se ne allontanò per tutta la vita."

(A. Bačić koji se spominje pod a), prema Vjekoslavu MASTROVIĆU, *Jadertina croatica*, II. dio, Zagreb 1954, izd. JAZU, str. 150, jest Ambroz Bačić.)

¹³ Marija BRIDA, "Buđenje naše filozofske misli u doba renesanse", *Zadarska revija*, br. 5, 1969, str. 356.

akumulaciji, opasnoj zbog grabežljivosti pojedinaca, suprostavljao je društvenu akumulaciju kao korisnu. O društvenoj akumulaciji treba da se brinu ljudi koji upravljaju državom."¹⁴

Na gospodarske poglede Gučetićeve vrijedno se poblizhe osvrnuti. Njegovo djelo *O državi* pisano je u obliku razgovora između pisca i njegova prijatelja - poznatog dubrovačkog pjesnika Dinka Ranjine. Podijeljeno je "u 8 dana", tj. u 8 dijelova. Gospodarska razmatranja Gučetić uklapa u gotovo svako poglavlje. Gučetić je u svojoj analizi obuhvatio brojne društveno-gospodarske kategorije i probleme; to su prije svega: I. rad i društveno bogatstvo, II. odnos države i politike prema gospodarstvu, III. položaj pojedinih društvenih slojeva u gospodarstvu i društvu, IV. kredit, kamata i ostala financijska problematika (financijska politika), V. značenje poljoprivrede, VI. položaj gospodarstva u sustavu znanosti.

Rad je, po Gučetiću, izvor privatnog i društvenog bogatstva. Dok su njegovi suvremenici uglavnom bili klasični merkantilisti koji su njegovali "kult novca", Gučetić uviđa da bogatstvo naroda ne leži samo u novcu, već naprotiv - u radu i proizvodima. Novac mu je samo izraz bogatstva. Gučetić izričito ističe važnost lovačkog, ribarstvenog, pastirskog, zemljodjelskog, obrtničkog i trgovačkog rada. Nadalje, naglašava međuzavisnost gospodarske osnove i pravno-političke nadgradnje. Na gospodarstvu ljudskom podiže se i "kuća" i država, tako da je od gospodarstva umnogom onda zavisian i sam politički život - mišljenje je Gučetića.¹⁵

Razrađujući to stajalište Gučetić upozorava da su, dakle, novac i bogatstvo dvije različite stvari. Novac je samo u društvu priznati znak, predstavnik i izraz bogatstva, budući da se bogatstvo u biti sastoji u sredstvima za potrošnju. Prema tome, Gučetić, u određenoj mjeri, ispravlja i aristotelovsku koncepciju o isključivoj konvencionalnosti metalnog novca i suvremenu mu merkantilističku postavku po kojoj je upravo novac društveno bogatstvo.

Gučetić je veliku pozornost posvetio utjecaju države na gospodarski i društveni razvoj. U tom kontekstu ističe značenje društvene podjele rada. Na različitosti ljudskog zanimanja počiva i sama država; sami radovi usavršavaju se tek ovom diobom rada - mišljenje je Gučetića u tom pitanju.¹⁶

Državu (društvo) Gučetić dijeli na osam slojeva, a ljestvica vrijednosti mu je ova: 1. poljoprivrednici, 2. obrtnici, 3. trgovci, 4. najamni radnici, 5. vojnici, 6. suci, 7. državni čelnici i 8. ostali državni službenici. To što je poljoprivrednike uvrstio na prvo mjesto (a ne trgovce, što bi ga moglo odvesti među klasične merkantiliste), dalo je povoda nekim piscima da Gučetića označe kao pripadnika buduće fiziokratske škole. Takva ocjena Gučetića bila bi ipak previše jednostrana. Vremenski je Gučetić od fiziokrata vrlo daleko: Gučetić, kako znamo, živi u 2. pol. 16. i početkom 17. stoljeća, a fiziokratska škola djeluje između oko 1750. (točnije od 1748.) do oko 1780. god. Prema tome, pravilnije je reći da je Gučetić merkantilist, ali ne ulazi u krug klasičnih merkantila već, pored naglašavanja važnosti trgovine (i obrta), ističe i značenje poljoprivrede. Pogotovo dolazi do

¹⁴ Dušan SABOLOVIĆ, *Historija političke ekonomije*, Zagreb, Informator, 1972, str. 34-35.

¹⁵ Usp. M. VUJIĆ, nav. dj., str. 30.

¹⁶ Usp. ISTI, nav. dj., str. 38.

izražaja merkantilistička orijentacija Gučetića u njegovoj analizi pojedinih vidova trgovine. Gučetić naime navodi da je prodaja vlastitih poljoprivrednih proizvoda najprirodniji i najlegitimniji vid trgovine. Drugi oblik je čisto trgovački, pri čemu je trgovcu novčani kapital ono što su poljoprivredniku zemlja i stoka. Za taj vid trgovine Gučetić dodaje da je također prirodan i častan, ali treba zato uvijek da se kreće u granicama poštenja (da se ne vara) i "pravednih" cijena. Treći vid trgovine je, po Gučetiću, prodaja osobnih usluga, a četvrti vid se ukazuje kao varijanta trećega. To su naime usluge stručnjaka i vještaka. Treći i četvrti vid trgovine su također "časne" zarade. Peti pak oblik, kamatnički, on računa u skroz "nepoštenu" i "neprirodnu" zaradu, koja i građane i seljake upropašćuje. Veli čak da je takva zarada i "prokleta". U peti oblik on ubraja još i svaku čisto spekulativnu radnju koja se predviđanjem izobilja i oskudice koristi. Drugim riječima, Gučetić ustaje protiv kamata jer smatra neopravdanim "da mrtav novac sam po sebi rađa novac" i u tom se pitanju nalazi na suprotnim pozicijama od Kotruljevića, koji je negirao opravdanost kamate pri pružanju "konzumtivnog" kredita (širotinji), ali ju je odobravao kada se radi o "produktivnom" kreditu između trgovaca, smatrajući je pravednom naknadom za ustupanje produktivne moći kapitala.¹⁷ Dakle, glede kamate Gučetić je odlučno protiv nje; smatra da je i neprirodno i nepravedno da novac sam po sebi rađa novac "kao zemlja biljke, a životinja životinje". Inače, Gučetić također, poput svog prethodnika Kotruljevića, ističe visoko značenje trgovine, ali za razliku od Kotruljevića, po kojemu je trgovina ključna gospodarska djelatnost, Gučetiću je ona samo jedna od značajnijih grana gospodarenja. I konačno, šesti i po Gučetiću posljednji vid trgovine jest mjenjački posao, za koji on drži da može biti i opravdan i neopravdan.

U pogledu financijske problematike Gučetiću je velikim dijelom uzor poznati francuski merkantilistički pisac Jean Bodin (iz 16. st.). Ipak treba naglasiti da Gučetić u tom pogledu ima i izvornih stajališta, ponekad dijametralno suprotnih svom francuskom uzoru. Npr. Bodin smatra da vladar može uvesti javne namete i bez narodnog pristanka. Gučetić pak drži da za sve javne namete uvijek treba dobiti prethodni pristanak naroda. Konkretizirajući svoje financijske poglede Gučetić ukazuje na sedam izvora "javnog erara". To su: 1. državna dobra, 2. ratni plijen (u izvanrednim slučajevima), 3. darovi, 4. danak što ga plaćaju drugi narodi, 5. trgovinski profit, 6. carine i 7. porezi. (Poreze bi trebalo uvoditi samo tad kad ostali izvori odnosno prihodi ne podmiruju rashode, dodaje Gučetić.)

Gučetić naglašava potrebu živahne državne intervencije u gospodarstvu, što je uostalom tipično za merkantilizam. Po Gučetićevoj uvjerenju država je dakle ne samo pozvana da "mudro upravlja" i "pravedno sudi" i korisno prosvjećuje svoje državljane, već on nalazi da je država također ovlaštena i dužna da se brine o gospodarstvu i narodnom životu (danas bismo rekli - o životnom standardu), kako stanovništvo zarađuje, kakva je društvena raspodjela, kao i kakvim se običajima priklanja (suvremenim rječnikom - kakav "stil života" preferira).

Da Gučetić ipak nije bio klasični merkantilist vidi se, uz ostalo, odatle što naglašava kako je poljoprivreda "najpotrebnije, najmoralnije i najpatriotskije zanimanje".

¹⁷ Usp. Gavro MARJANOVIĆ, "Dr. Mihajlo V. Vujić - prvi istoričar ekonomske misli naših naroda", *Ekonomist*, br. 3-4, 1972, str. 536.

Mjesto ekonomskih nauka u općem sustavu nauka Gučetić određuje tako da na najuglednije mjesto stavlja filozofiju, a na druga mjesta rang-liste uvrštava nauku o prirodi i religiju; treće mjesto drže matematika, etika, politika i, što nas ovdje prvenstveno zanima, ekonomija. Posebna mu je skupina "uvod u nauku", gdje uvrštava gramatiku, logiku i retoriku. Konačno, zasebno tretira "vještine" tj. umjetnosti (slikarstvo i kiparstvo, gimnastiku, glazbu i pjesništvo).

Vrijedno je ponovno se vratiti pitanju, da li je, te ukoliko jeste - u kojem vidu, Gučetić prerastao merkantilistička stajališta? Pritom je korisno prisjetiti se čestih pretjerivanja u ocjeni ranijih ličnosti. Mnogi su suvremeni pisci često skloni da, ocjenjujući ličnosti iz prošlosti svog naroda, pretjeruju. Obično se to ogleda u precjenjivanju rada i shvaćanja ranijih ličnosti (mada ima i suprotnih primjera, potcjenjivanja). Zbog toga bi bilo pogrešno u Gučetiću vidjeti prethodnika fiziokrata ili engleskih klasičara. Bolje je naglasiti kako je Gučetić merkantilist koji je anticipirao dijelove učenja kako fiziokrata (značenje poljoprivrede!) tako i engleskih klasičara (elementi teorije radne vrijednosti!).

Da bi se bolje oslikala struktura Gučetićeva djela *O državi* bit će dobro skrenuti pažnju na tematska područja svakog od osam poglavlja na koja se, kako je već naznačeno, dijeli Gučetićeva monografija. Uz ostalo vidjet će se da se o pojedinim temama govori u dva ili više poglavlja, i to tako da se jednom govori općenito, drugi put - konkretizirano, odnosno prvi put analitički, drugi pak put - sintetički, i sl.

U "prvom danu" Gučetić raspravlja o zakonima, o karakteru ljudi, o ulozi obitelji, o vladavini, o organizaciji države...

"Drugi dan" razgovora Gučetić poglavito posvećuje pitanju političke i ekonomske jednakosti i ravnopravnosti građanske. Iz tog poglavlja ("drugi dan") zanimljivo je i važno još jednom podsjetiti na Gučetićevo naglašavanje društvene podjele rada.

"Treći dan" razgovora s Ranjinom posvećen je najvećim dijelom zakonima, pravnom poretku itd. Tu se nalazi i podjela društva na osam slojeva, koja je već prikazana ranije. Međutim, u "trećem danu" Gučetić dosta pozornosti posvećuje analizi robnog prometa. Opisuje različite "vidove trgovine", koji su također već prikazani ranije.

"Četvrti i peti dan" razgovora sadrže poglavito financijske poglede Gučetićeve, koji se - kako je naznačeno - uglavnom oslanjaju na J. Bodina, ali se ipak odlikuju svojom izvornošću.

"Peti" i "šesti dan" posvećeni su analizi preduvjeta za optimalan društveni razvoj.

"Sedmi i osmi dan" su raznovrsnog sadržaja. Radi primjera može se podsjetiti kako se tu nalazi i pozitivna ocjena poljoprivrede, te već prikazana sistematizacija znanstvenih disciplina.

Opći zaključak znanstvenika koji su analizirali ekonomske poglede Gučetićeve, veoma je povoljan.¹⁸

Vrijedi se osvrnuti i na neke Gučetićeve stavove u svezi s urbanizmom. Vrstan poznavalac povijesno-urbanističke problematike Cvito Fisković navodi

¹⁸ Vidjeti npr. Dragutin ALFIER, "Ekonomske mislioci starog Dubrovnika", *Prilozi za povijest ekonomske misli na tlu Jugoslavije*, str. 14-30.

kako je Gučetić (upravo u djelu *O državi*) "razvio i svoje misli o urbanizmu. Opširno pišući o uređenju gradova Gučetić ističe da pri urbanističkom planiranju treba uvažiti gustoću građana i kraj u kojem je pojedini grad lociran. Grad treba biti smješten u plodnom predjelu, ali bi najpodesnije bilo da je ujedno okružen brdima i rijekama (ovo iz strategijskih razloga). Gučetić, ipak, s pravom primjećuje da o optimalnosti primorske lokacije gradova postoje razna mišljenja (primorski su gradovi npr. podvrgnuti tuđem utjecaju, pa zbog toga može slabiti vlastita im civilizacija...). Međutim, Gučetić prihvaća mišljenje da je primorska lokacija veoma kvalitetna - ukoliko se vodi odgovarajuća socijalna politika, npr. ograničavanje broja došljaka, dobro utvrđivanje grada i posebno gradske luke." Gučetić nadalje spominje da postoje različita mišljenja o tome, kako da se projektira grad. Varijante su mu: trokutni, okrugli i četverouglasti tlocrt. Gučetić predlaga za četverouglasti razmještaj. Inače, u gradu - po Gučetiću - posebno treba odabrati tri mjesta: a) za podizanje katedrale; b) za izgradnju upravnih i svećeničkih zgrada; te c) za trgovinu. "Osobitu važnost pridaje trgovcima koji uljepšavaju gradove."¹⁹

D. Alfier (nav. dj., str. 29) daje sintetički sud o Gučetiću te piše: "Po svom bogatom i raznolikom sadržaju Gučetićevo djelo o ustrojstvu države, u usporedbi s drugim sličnim pretežno monografskim djelima na koja se on poziva i kojima se kod pisanja koristio, nalikuje na pravu ekonomsko-političko-pravnu enciklopediju. - Iz velikog broja imena, naslova i misli starih antičkih pisaca i suvremenih autora što ih Gučetić u svom djelu navodi moglo bi se u prvi mah zaključiti da je on samo učeni eklektičar, poput mnogih drugih renesansnih filozofa i političkih pisaca, kad se ne bi uzeli u obzir bogatstvo Nikolinih izvornih misli i kritičkih sudova o gotovo svim pitanjima i stvarima o kojima je osam dana razgovarao s Ranjinom i mnoštvo njegovih slobodnih i naprednih i za ono vrijeme upravo 'modernih' ekonomskih i političkih pogleda, među kojima se posebno ističu gledanja: na važnost poljoprivrede u ekonomici zemlje, na ulogu rada u stvaranju pravog bogatstva, na potrebu stvaranja državnih rezervi, na nužnost podjele vlasti u državi i sudjelovanja 'narodnog' zbora u donošenju važnih državnih odluka. - Među konkretnim 'modernim' primjerima najviše je onih što ih je uzео iz upravne, zakonodavne, ekonomske, političke i društvene prakse Dubrovačke Republike..."²⁰

¹⁹ Cvito FISKOVIĆ, "Naše urbanističko naslijeđe na Jadranu", *Zbornik Društva inženjera i tehničara Split*, 1958, str. 51, 52.

²⁰ Usp. također: Boris JURIĆ, "Ekonomske pogledi N. V. Gučetića", *Zadarska revija*, br. 5-6, 1975; ISTI, "Stari dubrovački ekonomski pisci", *Naše more*, br. 1-2-3, 1979. Bit će svakako zanimljivo skrenuti pažnju također na Gučetićeve poglede o stanovništvu. "Komentarišući Gučetićeve stavove o porodici, akademik dr. M. Vujić ukazuje i na njegove poglede o stanovništvu. Govoreći o pogodnostima povećanja stanovništva, Gučetić naročito podvlači prirodnu težnju čovjeka za najvećim mogućim razmnožavanjem, pa zatim dodaje da ovu prirodnu težnju čovjeka za razmnožavanjem obuzdavaju razum, kao i običaji i društveni zakoni. Prethodnik Maltusa u pogledu stavova prema stanovništvu, Gučetić se žali i kako većina očeva daleko više pažnje posvećuje punim kasama zlata i srebra, nego odgajivanju svoje dece u vrlinama 'kao da se ove daju novcem i kamatom kupiti'. Na taj način on kritikuje merkantilistička gledišta s aspekta skolastičke filozofije i u izvesnoj meri odstupa od njih." (L. PEJIĆ, nav. dj., str. 82.) U svezi s Gučetićevim pogledima o stanovništvu značajne su i sljedeće formulacije L. Pejića: "Na bogatstvo države utiče i njena teritorija i naseljenost. Ovdje Gučetić anticipira Maltusa i smatra da gušća naseljenost može biti korisna, ali da suviše

C. Završna razmatranja

Gučetić živi i djeluje u vrijeme europskog merkantilizma. Merkantilizam je prva relativno zaokružena gospodarska doktrina, koja je prevladavala mnogim europskim prostorima tijekom XV.-XVII. stoljeća, pa i u XVIII. stoljeću. Iza njega slijedi pojava i afirmacija fiziokratske škole (u Francuskoj) između 1750. i 1780. god.²¹ Inače pod merkantilizmom se razumijeva s jedne strane odgovarajuća gospodarska doktrina, s druge strane pak - gospodarski sustav koji se na toj doktrini zasniva. Temeljne su odlike merkantilizma želja da se unaprijedi vanjska trgovina, konkretno da se stimulira izvoz. Za realizaciju tog cilja potrebno je u vlastitoj zemlji razvijati manufakturu proizvodnju, izgrađivati prometnu i ostalu infrastrukturu i sl., sve to uz jaku državnu intervenciju. Pritom postoje specifičnosti merkantilizma u pojedinim europskim zemljama.²²

Donja i gornja vremenska granica mnogih socijalnih doktrina zna biti sporna. Tako je i s merkantilizmom. Obično se kao doba njegove dominacije navodi razdoblje "otprilike između 1450. i 1750." (Mijo Mirković).²³ Ali valja podsjetiti da je merkantilizam s jedne strane ekonomska doktrina, s druge strane pak - ekonomska stvarnost, ekonomska politika. Granice merkantilizma kao doktrine i kao vladajuće ekonomske politike u pojedinim se zemljama ne moraju

množenje stanovništva može da osiromaši čak i vrlo bogate narode, a u sirotinji se javljaju državni potresi: 'jer kad čoveku nedostaju najpotrebnije stvari, on je tada spreman da otima, krade i ubija, samo da svoj život održi'. Gučetić pored toga kritikuje suvišno doseljavanje seljaka u gradove, pa smatra da treba hvaliti seoski život i zadržavati ih na selu, jer suvišno doseljavanje šteti i gradu i selu/ Kao dobru meru za sprečavanje suvišnoga doseljavanja on predlaže zabranu podizanja novih radionica u gradovima... - U ova razmatranja Gučetić uvodi i Dubrovnik, koji je uvek imao malu teritoriju, gusto naseljenu..." (L. PEJIĆ, nav. dj., str. 89).

²¹ O merkantilizmu općenito vidjeti npr. Adolf DRAGIČEVIĆ, *Razvoj ekonomske misli*, Centar za kulturne djelatnosti Zagreb, 1987, str. 15-21. O fiziokratskoj školi vidjeti npr. Boris JURIĆ, "Fiziokratska škola i kasniji razvoj ekonomske misli", *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 30(17), Zadar 1992. (S obzirom na to da su se brzo pojavili odjeci fiziokratske škole u Dalmaciji, valja ujedno naglasiti kako su i doprinosi hrvatskih pisaca fiziokratskoj doktrini također evidentni. Poblize o tome: Ivan PEDERIN, "Fiziokratski pokret u Dalmaciji", *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, Zagreb, 10, 1984, 1-2; Šime PERIČIĆ, "Ekonomske pisci Dalmacije 18. stoljeća u svjetlu historiografije i publicistike", *Prilozi za povijest ekonomske misli na tlu Jugoslavije od 15-20. stoljeća*, str. 83-96.)

²² Standardni priručnici ekonomske misli, kada je riječ o merkantilizmu, redovno prikazuju merkantilizam u najrazvijenijim europskim zemljama, odnosno u najvažnijim regijama Kontinenta, kao što su Engleska, Francuska, Apeninski poluotok. Također, ako se kameralizam shvati kao posebna varijanta merkantilizma, uključuje se i prikaz kameralizma u njemačkim zemljama. Ako se želi bolje upoznati merkantilistička politika u daljnjim zemljama, valja konzultirati specijalnu literaturu. Kada se govori o merkantilizmu u Austriji, može se konzultirati: Fulvio BABUDIERI, *Industrie, Commerci e Navigazione a Trieste e nella Regione Giulia dall'inizio del Settecento ai primi anni del Novecento*, Università di Trieste, Milano 1982, "Cap. I. L'avvento del Mercantilismo in Austria e suoi riflessi nel Litorale", str. 29-41. Kada se govori o merkantilizmu u Dubrovačkoj Republici, mjerodavne su dvije rasprave Dragoljuba Živojinovića: D. ŽIVOJINOVIĆ, "Merkantilizam kao privredni sistem Dubrovačke Republike u XVII. i XVIII. veku", *JiČ*, br. 1-2, 1975, str. 61-114; IS'IL, "Ideja o bogatstvu i izobilju u merkantilizmu Dubrovačke Republike u XVII. i XVIII. veku", *JiČ*, br. 1-2, 1977, str. 39-54.

²³ Mijo MIRKOVIĆ, "Razvoj ekonomske misli u XIX. veku", u: Mijo MIRKOVIĆ, *Izabrani ekonomski radovi*, sv. 3, Zagreb, Informator, 1979, str. 193. Opći pogled M. Mirkovića o merkantilizmu vidjeti na nav. mjestu, str. 196-200.

poklapati. U svezi s time donja granica merkantilizma spušta se kojiput na početak XV. stoljeća, s time da elementi merkantilizma u pojedinim zemljama mogu egzistirati i u 19. stoljeću. Prema jednom piscu npr. politika druge austrijske vladavine u Dalmaciji mogla bi se nazvati otprilike neomerkantilizmom s naglašenim birokratizmom i militarizmom.²⁴

Gučetić je također prihvatio merkantilističku gospodarsku orijentaciju, imajući pri tome u vidu opći politički i ekonomsko-maritimni položaj Dubrovačke Republike. Znanstveni doprinos Gučetićeve dolazi do izražaja u mnogim njegovim stavovima, prvenstveno u tome što ističe načela slobode, jednakosti i pravde kao temeljnih postulata države, kroz njegove stavove o bogatstvu i razmjeni ekvivalentnih količina rada, u njegovoj borbi protiv luksuzne potrošnje, u njegovoj borbi za društveno korisnu akumulaciju, u njegovu isticanju međudnosa između gospodarstva i društva, između gospodarske i društvene moći.²⁵

Ipak, uvrštavanje pojedinih pisaca u okvire tada dominirajućih doktrina kojiput, pa i u slučaju Gučetića, nailazi na prepreke. Premda je Gučetić po većini svojih ekonomskih pogleda merkantilist, on se u nekim pitanjima suprostavlja dominirajućim merkantilističkim stavovima. Vidjeli smo da je anticipirao neke stavove kasnije klasične škole političke ekonomije.²⁶ "Te su tvrdnje genijalne za ono doba, jer se njima Gučetić ne samo udaljava od Aristotela i tada predominantnih merkantilističkih načela, već anticipira teoriju radne vrijednosti. Svoje tvrdnje on je pisao pedeset godina prije Petty-a, a puna dva stoljeća prije Adama Smitha, koji konačno utvrđuje rad kao mjerilo vrijednosti ekonomske misli" (Vladimir Stipetić).²⁷

Prema tome: a) Nikola Gučetić je pripadnik stare plemićke obitelji, visoki državni čelnik Dubrovačke Republike i, izgleda, samouk; vrlo je plodan pisac,²⁸ b) bogat je sadržaj Gučetićeve dijaložkog djela o ustrojstvu države.²⁹

"Ne zna se u koliko je primjeraka Nikola Gučetić dao tiskati svoju raspravu o ustrojstvu države, ali se zna da je ovaj bogati dubrovački plemić i dobro plaćeni državni funkcionar ovo, kao i ostala svoja djela, tiskao o svom trošku. Ne zna se ni to kako je ovo Nikolino djelo s dugim i ambicioznim naslovom bilo primljeno u tadašnjim znanstvenim i stručnim krugovima. No, zna se da su svi stari dubrovački pisci, posebno Gučetićeve suvremenici, bili ponosni na ovo djelo svoga sugrađanina i da su ga poput njegova prijatelja historičara Mavra Orbinija smatrali

²⁴ Ivan PEDERIN, "Fiziokratski pokret u Dalmaciji", *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 10, 1984, 1-2, str. 194.

²⁵ L. PEJIĆ, *Jugoslovenski merkantilisti*, str. 91-92.

²⁶ Klasična škola političke ekonomije je zajednički naziv za: a) fiziokratsku školu i b) englesku klasičnu političku ekonomiju. Fiziokratska škola zagovara primat poljoprivrede u gospodarskim tokovima. Engleski klasici u središtu pažnje imaju pitanje vrijednosti, koje tumače pomoću teorije radne vrijednosti. Glavni predstavnici engleskih klasičara objavljuju svoja djela 1776. (Adam Smith, *Bogatstvo naroda*) i 1817. god. (David Ricardo, *Načela političke ekonomije*). Ono što sjedinjuje fiziokrate i engleske klasičare u jedinstvenu školu jest njihova borba za ekonomski liberalizam. Između neke ekonomske doktrine i odgovarajuće gospodarske prakse postoje uzročno-posljedične veze. Usp. Boris JURIĆ, "Ekonomska historija i politička ekonomija", *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 28(15), Zadar 1989.

²⁷ V. STIPETIĆ, *Studije iz povijesti naše ekonomske misli*, str. 12.

²⁸ D. ALFIER, nav. dj., str. 14-17.

²⁹ ISTI, nav. dj., str. 18-20.

'dubokim naučenjakom'. Početkom 19. stoljeća historičar Appendini, inače naturalizirani Dubrovčanin, u svojim povijesno-kritičkim bilješkama o starinama, povijesti i literaturi Dubrovčana ocijenio je ovu Gučetićeovu raspravu kao 'skroz naučno obrađeno djelo o državi'.³⁰

³⁰ ISTI, nav. dj., str. 30.

Razmatranja u svezi s Gučetićem zankružat ćemo s nekoliko citata iz teksta Vladimira ŠTIPETIĆA, *Studije iz povijesti naše ekonomske misli*: "Nikola Vitov Gučetić pripadao je renesansnom krugu učenih Dubrovčana... Za razliku od svojih prijatelja, Gučetić nije pisao pjesme, čemu bijahu toliko skloni njegovi sugrađani. Niti je stekao svoje obrazovanje u Padovi ili Bologni kao toliki njegovi družci. Sve što je spoznao, naučio je u rodnom Dubrovniku, u svojoj bogatoj biblioteci i na redovnom poslu. Bavio se privredom, u najširem smislu te riječi: bio je nadzornik solana i gradski rizničar; djelovao je u upravi vunarskog ceha i žitnog fonda - te u nadzorništivu prodaje vina..." (str. 11). "Zanimljivo je uočiti da je Gučetić vjerojatno prvi u svjetskoj literaturi formulirao zakon ponude i potražnje, koji utječe na formiranje cijena. U njegovoj formulaciji on glasi: 'Izobilje obara cijene, dok ih nestašica povišava.' Inače, tu svoju generalizaciju Gučetić izvodi iz promatranja priliva roba u sam Dubrovnik..." (str. 12). "Od posebnog su značenja i njegovi stavovi u pogledu ekonomske politike koji su s tim u vezi. Savršenstvo države po Gučetiću ne očituje se u njenom oružju ili osvajanjima tuđih zemalja, već u kulturi, miru i radu, što ga ta država ima..." (str. 12). "O značenju njegovih ideja za onovremeno društvo svjedoči i činjenica što mu je papa Klement VIII. dao počasni doktorat iz filozofije, a magistrat iz teologije, iako je Gučetić bio svjetovnjak..." (str. 13). Ako se pokuša formulirati jezgroviti zajednički sud o trojici spomenutih starih dubrovačkih gospodarskih pisaca, tada bi bilo svrsishodno istaknuti, da oni "svojim ekonomskim djelima zaslužuju da budu uvršteni u Pantheon svjetske ekonomske misli..." (str. 9).

Boris Jurić: AN OLD CROATIAN ECONOMIC AUTHOR (N. V. GUČETIĆ)

S u m m a r y

There are three authors from Dubrovnik who deserve special attention in the evaluation of the reaches of old Croatian economic authors from 15th to 17th century. These are: Beno Kotruljević (15th cent.), N. V. Gučetić (the second half of 16th cent. and the beginning of 17th cent.) and Stjepan Gradić (17th cent.). Their work manifests continuity of economic thought in Croatia in the course of those centuries. In the same time several outstanding authors appeared in other parts of Croatia as well: Matija Vlačić (16th cent.), Juraj Križanić (17th cent.) and Šimun Grisogono (16th-17th cent.). All of them worked in the era in which mercantilism dominated in European economic theory. It is important to lay emphasis upon fact that Croatian authors of mercantilist orientation were not in margins of the dominant theory of the epoch; moreover, they enriched the treasury of mercantilist analyses and syntheses. Kotruljević, Gučetić and Križanić are the authors who especially deserve such a positive evaluation. Since the author earlier wrote on several occasions about Kotruljević, Grisogono, etc., in this paper Gučetić is in the centre of his interest. It would be worth while to present and evaluate economic standpoints of other Croatian mercantilists, as for instance, Gradić, Vlačić and Križanić. Since Stjepan Krsić already did such a research on Gradić, Mijo Mirković on Vlačić and the group of authors in the miscellany "Život i djelo Jurja Križanića" on Križanić, there's no need for this in the present paper. Thus this article consists of three chapters: A) General View, B) N. V. Gučetić and C) Final Considerations.